
**MTA Law Working Papers
2020/1.**

**A büntetés kiszabási gyakorlatra
irányuló empirikus kutatások
elmélete és módszertana**

Ignác György

Ignác György*

A büntetéskiszabási gyakorlatra irányuló empirikus kutatások elmélete és módszertana

Bevezetés

A büntető igazságszolgáltatás egyik területén sincs nagyobb szerepe az intuíciónak, mint a büntetéskiszabásnál, hiszen ebben a folyamatban a jogszabályoknak kizárólag keretmeghatározó szerepe van, tulajdonképpen szó szerint: a különös részi büntetési tételkeret, valamint a büntetéskiszabás általános és speciális szabályai csupán azt a keretet határozzák meg, amelyben a konkrét elkövető konkrét cselekménye szankcionálható. Azonban a szankció kiszabásának valamennyi oka az ítéletekből tipikusan nem derül ki, hiszen az a képesség, hogy a bíró utólag meg tudja a döntését indokolni a releváns jogszabályok keretei között nem jelenti azt, hogy pontosan be tudná mutatni azokat a lépéseket, amelyek a döntés meghozatalához vezettek.¹

A büntetéskiszabási gyakorlat még a bírók számára sem ismert minden részletében. Egy bíró behatóan ismeri azoknak a bűncselekményeknek a gyakorlatát, amelyeket gyakran tárgyal, de ezeknél is többnyire csak azzal van tisztában, hogy az ítéleteit felülbíráló törvényszék vagy ítélőtábla milyen gyakorlatot folytat. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a bírói hivatás azon kevesek közé tartozik, ahol a bírói kinevezést követően nincs minta, amelyet a bíró követni tudna. A tárgyalóteremben egyedül van, pályatársait nem látja munka közben, más bíró ítéleteit csak véletlenszerűen, egy konkrét ügghöz való kapcsolódás folytán látja, visszajelzést kizárólag a másodfokú felülbírálat folytán kap. Ez utóbbinak köszönhető az, hogy egy bíró kizárólag a saját megyéje, régiója gyakorlatát ismeri, arról legfeljebb vázlatos ismeretei lehetnek, hogy az ország más területein hasonló ügyekben milyen büntetéseket szabnak ki.

Ezek a jellegzetességek már önmagukban is alapos indokát adják a büntetéskiszabási gyakorlat kutatásának, ami arra is lehetőséget ad, hogy az egységes jogalkalmazásáért felelős Kúria a büntetéskiszabási gyakorlat hibáinak és azok okainak feltárása után korrekciót tudjon végrehajtani. De a témában lefolytatott kutatások más gyakorlati haszonnal is járhatnak. Így például a jogalkotó megalapozott döntést hozhat arról, hogy az általa kevésbé hatékonynak tartott büntetéskiszabási gyakorlatot milyen beavatkozási móddal tudja a megfelelő irányba befolyásolni. Hiszen ha a kutatási eredmények azt mutatják, hogy a büntetéskiszabási gyakorlat az adott tételkereten belül enyhe, és így a törvényhozónak a büntetési tételek felső határára vonatkozó elképzelése nem hatályosul, a felső határok módosításával a szükséges szigorítás nem valósítható meg.² Védői szempontból sem haszontalanok a széles körű büntetéskiszabási ismeretek: ha a védő a Be. 422. § (3) bekezdése alapján megtett (mértékes) ügyészi indítványt el tudja helyezni a bírói gyakorlatban, megalapozott tanácsot tud adni a vádlottnak abban a kérdésben, hogy érdemes-e beismerő vallomást tenni az előkészítő ülésen.

---

* bíró, Fővárosi Törvényszék

¹ OLDAFATHER, Chad M.: „Of Judges, Law, and the River: Tacit Knowledge and the Judicial Role” *Journal of Dispute Resolution* 2015/1. 153.

² ELEK Balázs: „A bíró büntetéskiszabási szemléletének jogalkotói alakítása” in KADLÓT Erzsébet (szerk.): *Kriminológiai Közlemények* 70. – *Válogatás a Magyar Kriminológiai Társaság 2011. évben tartott tudományos rendezvényein elhangzott előadásokból* (Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 2012) 24.

A magyar jogtudományban annak ellenére nincs nagy hagyománya a büntetéskiszabási gyakorlat empirikus vizsgálatának³, hogy az első ilyen tárgyú kutatásokat már fél évszázada lefolytatták.⁴ A viszonylag csekély számú kutatást is legalább részben eltérő módszertanok alapján folytatták le, így az egyes kutatások önmagukban ugyan adhatnak érvényes válaszokat a kutatási kérdésekre, de az eredmények összehasonlíthatósága hiányzik. Ez azért probléma, mert az egymástól függetlenül, de egységes módszertan mellett lefolytatott kutatásokból kirajzolódhatna az országos büntetéskiszabási gyakorlat, következtetéseket lehetne levonni arra, hogy egy adott időintervallumon belül enyhült-e vagy szigorodott a gyakorlat, egyes bűncselekményeket egymáshoz viszonyítva is lehetne vizsgálni stb.

Tanulmányomban bemutatom a büntetéskiszabási kutatások lefolytatásának és az eredmények értékelésének elméleti alapjait, és a korábbi kutatások tapasztalatait felhasználva javaslatot teszek egy olyan módszertanra, amely valamennyi büntetéskiszabási gyakorlatot érintő empirikus kutatásban alkalmazható lehet.

A büntetéskiszabási gyakorlat kutatásának két iránya

Az eddigi kutatások elsősorban az ítélkezés egységességére fókuszáltak, amely a törvényi előtti egyenlőség megvalósulása szempontjából kétségkívül kiemelkedő jelentőséggel bír. Bencze Mátyás megfogalmazása szerint:

„[...] a jogbiztonság, a jogegyenlőség és átfogóbban a jogalkalmazás igazságosságának egyik alapkövetelménye, hogy egységes jogi háttér mellett a hasonló súlyú bűncselekmények hasonló előéletű elkövetőit hasonló módon büntessék a bíróságok, és senki ne juthasson előnyhöz, illetve ne szenvedjen hátrányt attól függően, hogy az ország melyik bírósága ítélkezik felette”.⁵

Gellér Balázs az egységes büntetéskiszabási gyakorlat problémáját a jog kiszámíthatósága irányából közelítette meg: ha nincsenek lényeges területi eltérések a büntetéskiszabás terén, a jogalkalmazás eredménye előrelátható, márpedig a kiszámíthatóság és előreláthatóság a jog lényege.⁶ Gyekiczky Tamás rendszerelméleti megközelítésben elemezve a kérdést azt fejtette ki, hogy „[a]z egymástól szignifikánsan eltérő döntéseket, a számottevően különböző ítéleteket ezért nemcsak a jogi rendszer működési zavarának kell tekinteni, hanem a társadalmi szabályozórendszer eróziójának”.⁷ Katona Sándor⁸ és Belovics Ervin is utal a Európai Tanács Miniszteri Bizottságának R (92) 17. számú ajánlására (továbbiakban: Ajánlás), amely szerint az igazságszolgáltatás területén alapvető elv, hogy a hasonló eseteket hasonlóan kell megítélni, az indokolatlan aránytalanság és az igazságtalanság

³ PÁPAI-TARR Ágnes: „Gondolatok a büntetéskiszabás néhány elméleti és gyakorlati kérdéséről” *Pro Futuro* 2017/1. 11.

⁴ HOÓZ István – KULCSÁR Kálmán: „A büntetéskiszabásról” *Jogtudományi Közlöny* 1968/10. 489-499., VAVRÓ István: „A törvényi és a bíró rendszer eltérései” *Belügyi Szemle* 1970/9. 46-50. A közelmúltban lefolytatott kutatások összefoglalására lásd GÓCZA Ágnes: „Egységes-e a büntetéskiszabás emberöléses ügyekben? – A magyar táblabíróságok büntetéskiszabási gyakorlatának összehasonlító vizsgálata” *Állam- és Jogtudomány* 2018/1. 7-10.

⁵ BENCZE Mátyás: „A magyarországi büntetéskiszabási gyakorlat kutatásának hipotézise és módszertani kérdései” *Jogelméleti Szemle* 2005/1. jesz.ajk.elte.hu/bencze21.html A jogbiztonság és jogegyenlőség, valamint az igazságszolgáltatás egységének követelményének további összefüggéseit lásd BENCZE Mátyás – BADÓ Attila: „Területi eltérések a büntetéskiszabási gyakorlat szigorúságát illetően Magyarországon 2003 és 2005 között” in FLECK Zoltán (szerk.) *Igazságszolgáltatás a tudomány tükrében* (Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010) 125., GÓCZA (4. l.) 4.

⁶ GELLÉR Balázs: „Büntetéskiszabás Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyvében” *Jogtudományi Közlöny* 2015/2. 75.

⁷ GYEKICZKY Tamás: „Mindenkire, mindenütt, azonosan – A büntetéskiszabás területi egyenlőtlenségeinek jogszociológiai kutathatóságáról” *Jogtudományi Közlöny* 2017/10. 435.

⁸ KATONA Sándor: „Országos büntetéskiszabási gyakorlat vizsgálata” *Forum Sententiarum Curiae* 2018/1. 15.

érzése csorbíthatja a büntető igazságszolgáltatás tekintélyét.⁹ Ezt az aspektust tovább gondolva mutatott rá Zódi Zsolt a divergáló gyakorlat és a bíróságokba vetett bizalom közötti összefüggésekre.¹⁰

Mindezzel együtt az egységes büntetéskiszabás nem abszolút érvényű elvárás: az Ajánlás preambuluma számításba veszi, hogy a bíróság határozatának mindig az ügy egyedi körülményeihez és az elkövető személyi helyzetéhez kell igazodnia, az Ajánlás B.2. pontja pedig külön felhívja a figyelmet arra, hogy a büntetési minimumok nem akadályozhatják a bíróságot az egyedi eset sajátos körülményeinek a beszámításában. Tehát az egységes bírósági gyakorlat igénye mellett megjelenik az individualizáció is. Ezt a két követelményt – a Btk.-ra is jellemző – relatíve határozott büntetési rendszer hozza összhangba, amelyben a szankció meghatározásának joga megoszlik a jogalkotó és a jogalkalmazó között. Az Alkotmánybíróság a 13/2002. (III. 20.) AB határozatban a középérték alkotmányosságát elemezve fejtette ki, hogy a bíróság a konkrét ügyben a Btk. által meghatározott kereteken belül mérlegelve választja meg a büntetés, intézkedés nemét és szabja ki annak konkrét mértékét. Ennek során a bíróság teljes terjedelmében figyelembe veszi a büntetés kiszabására vonatkozó általános részi rendelkezéseket és az ítélkezési gyakorlat által kialakított szabályokat is. A Btk.-nak a büntetés kiszabására vonatkozó általános szabályai nem csupán lehetőséget teremtenek az egyéniesítésre, azt a bíróság kötelességévé teszik. Ennek során áll módjában a bíróságnak azon körülmények figyelembevétele, melyek nem általánosan jellemzik valamennyi, az adott ügyben elbírált típusú bűncselekményt, és nem tapadnak általánosságban az elkövetők személyéhez. Az Alkotmánybíróság leszögezte:

„[...] az adott tényállás körébe és azonos büntetési tételkeret határai közé eső minden egyes cselekményt a tényleges súlya szerint kell értékelni. A súly szerinti differenciálásban pedig a bíróság számára továbbra is a folyamatosan nagy számban meglévő eseti döntésekben visszatükröződő ítélkezési gyakorlat az irányadó.”¹¹

Tehát az individualizáció a jogállami büntetéskiszabás alaptétele, hiszen – ahogy Elek Balázs is rámutatott – a differenciálatlan ítélkezés szükségszerűen igazságtalanságot eredményez a nagy differenciákat mutató életjelenségek étékelése kapcsán.¹² Ezért a büntetés kiszabásakor a konkrét bűncselekmény tárgyi súlyára és a konkrét elkövető társadalomra veszélyességére és bűnösségének fokára kell figyelemmel lenni, amiből az következik, hogy az ugyanazon törvényi tényállásba illeszkedő büntetőjog-ellenes magatartások eltérő jogkövetkezményt vonhatnak maguk után.¹³ Az Alkotmánybíróság is felismerte a differenciált elbírálás és a büntetéskiszabási gyakorlat egységessége között felmerülő ellentmondásokat, ezért hangsúlyozta visszatérően az ítélkezési gyakorlat irányadó jellegét. Tehát a büntetéskiszabásra irányadó szabályozásnak „egyidejűleg kell szolgálniuk a jogkövetkezmények előreláthatóságának és a törvény előtti egyenlőség kritériumát, valamint az egyéniesített szankcióalkalmazáshoz kapcsolódó társadalmi érdeket.”¹⁴

Mindemellett a jogirodalom egységesnek mutatkozik abban, hogy a tettebüntetőjogi, tettarányos büntetést középpontba helyező szemlélettel az egységes gyakorlat primátusa egyeztethető össze:

⁹ BELOVICS Ervin: „A büntetés kiszabásának nehézségei” in HOMOKI-NAGY Mária – KARSAI Krisztina – FANTOLY Zsanett – JUHÁSZ Zsuzsanna – SZOMORA Zsolt – GÁL Andor (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára* (Szeged, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2018) 128-129.

¹⁰ ZÓDI Zsolt: „Módszertani javaslatok és gyakorlati megjegyzések a Kúria joggyakorlat-elemző tevékenységéhez” *Forum Sententiarum Curiae* 2018/2. 13.

¹¹ ABH 2002, 85., 91-92., 94-95.

¹² ELEK (2. lj.) 25.

¹³ BELOVICS (9 lj.) 136.

¹⁴ UJVÁRI Ákos: „Hazánk büntetéskiszabási gyakorlatának sajátosságai” *Iustum Aequum Salutare* 2006/1-2. 304.

„Az egyéniesítés azonban nem sértheti a bírói gyakorlat egységének követelményét, amely a jogbiztonság és a törvény előtti egyenlőség szempontjából alapvető. Ennek megfelelően a hasonló súlyú bűncselekményekre, illetve hasonló személyi körülményekkel jellemzett elkövetőkkel szemben nem szabad lényegesen eltérő szankciókat alkalmazni.”¹⁵

Az individualizáció nyomán vázolható fel az egységesség mellett a büntetéskiszabási gyakorlat empirikus kutatásának másik fő iránya: a differenciálás lehetőségét felhasználják-e arra a bíróságok, hogy eltérjenek egyes bűncselekmények esetében a jogalkotói értékeléstől. Ez a vád nem ismeretlen, a szigorítást célzó Btk.-módosítások visszatérően használják azt az érvet, hogy a bírói gyakorlat túlságosan enyhe, így a büntetések visszatartó ereje is csekély.¹⁶ Természetesen attól, hogy ez az érv többnyire politikai vitákban hangzik el, még lehet igaz. Biztosat azonban csak akkor állíthatunk, ha a szükséges empirikus kutatásokat lefolytatják.

Az empirikus kutatási módszerek alkalmazása

A büntetéskiszabási gyakorlat kutatása túllép a dogmatikai jogtudomány hagyományos keretein, és empirikus módszerek alkalmazását igényli. Ezen módszerek alkalmazása különösen két részterületen hozhat eredményt: 1) a szankciók előfordulási gyakorisága, az egyes szankciók átlagos mértéke, tartama; 2) a büntetés kiszabásához vezető gondolati folyamat rekonstruálása az ítéletekben írt büntetéskiszabási tényezők elemzésén keresztül. Amikor a kutató arról fogalmaz meg állításokat, hogy egy adott bíróságon, területen, ítélkezési szinten született ítéletekben mely szankciók milyen gyakorisággal jelennek meg, az egyes szankciók tartama vagy mértéke hogyan oszlik meg a tételkereten belül, az egyes bűncselekményekre kiszabott szankciók egymáshoz hogyan viszonyulnak, milyen területi különbségek vannak a különböző bíróságok által kiszabott büntetésekből stb., matematikai módszert alkalmaz, az eredményeket numerikusan fejezi ki, számszerűsíti – vagyis módszere kvantitatív. Amikor a kutató arra kíváncsi, hogy milyen indokok mentén alakult a bíróság büntetéskiszabási tevékenysége, milyen elveket követett, figyelemmel volt-e az irányadó bírói gyakorlatra, milyen részletesen indokolt stb., a vizsgált jelenség minőségére kérdez rá, a büntetéskiszabás folyamatára koncentrál – tehát a kvalitatív módszert alkalmazza.¹⁷

A kvantitatív elemzésre első közelítésben adja magát a meglévő statisztikák vizsgálata. Ez a módszer költséghatékony, hiszen az adatok egy része interneten is megtalálható. További előnye, hogy a bírósági adatbázisok a jogerősen befejezett ügyekben kitöltendő adatlapok tartalmán alapulnak, így azok teljes körűek, vagyis a mintavétellel kapcsolatos kérdésekkel nem kell foglalkozni.¹⁸ A módszer hátránya, hogy a hivatalos statisztikák legfeljebb az egyes szankciótípusok arányára adnak meg több évre visszamenőleg adatokat, a szankciók tartamára/mértékére nincs következetes adatszolgáltatás, és a meglévő adatok is csupán országos bontásban érhetők el.¹⁹ Ezért a hivatalos statisztikák

¹⁵ BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: *Büntetőjog I. Általános Rész – A 2012. évi C. törvény alapján* (Budapest, HVG-ORAC, 2014) 673.

¹⁶ ELEK (2. lj.) 23., PÁPAI-TARR (3. lj.) 13.

¹⁷ A kvalitatív-quantitatív megkülönböztetés során Fleck Zoltán és Gajdusчек György, valamint Hajdu Gábor meghatározásaira voltam figyelemmel: FLECK Zoltán – GAJDUSЧEK György: „Empirikus kutatás a jogban” in JAKAB András – MENYHÁRD Attila (szerk.): *A jog tudománya: Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal* (Budapest, HVG-ORAC, 2015) 119., HAJDU Gábor: „A kvantitatív és a kvalitatív társadalomtudományi kutatás módszerei - dióhéjban” *Forum Sententiarum Curiae* 2018/2. 1.

¹⁸ HAJDU (17. lj.) 2.

¹⁹ Az Országos Bírósági Hivatal a jogerősen befejezett büntetőeljárásokról vezetett adatokat a *birosag.hu/jogerosen-befejezett-buntetoeljarasok-vadlottainak-statisztikai-adatai* oldalon teszi közzé. Itt 2012 és 2014 között bizonyos büntetési nemek tartamára vonatkozó adatok is megtalálhatók. 2014 után ilyen részletességű adatközlésre nem került sor.

elsősorban kiindulópontként szolgálhatnak, esetleg a kutatásban beszerzett adatok országos szintű összehasonlítását tehetik lehetővé.

Ezért a büntetéskiszabási gyakorlat empirikus kutatásának elsődleges módszere a tartalomelemzés. Az ítélet rendelkező részében írt szankció már önmagában is elég adatot szolgáltat a kvantitatív módszer alkalmazásához. Az indoklás büntetéskiszabási részének elemzésével elvileg feltárható a szankcióalkalmazás logikája, a rendelkező részben írt konkrét szankciótípus, annak mértéke/tartama meghatározása mögött meghúzódó gondolati folyamat. Ez a folyamat két részre osztható: 1) az irányadó tételkeret meghatározása a büntető anyagi jog szabályainak alkalmazását igényli, 2) a büntetéskiszabási tényezők értékelése pedig a bírói gyakorlat által kimunkált keretek között folyik. A kutatásnak ezen mozzanata sem tisztán kvalitatív: ha a kutató az egyes büntetéskiszabási tényezők előfordulási gyakoriságára kérdez rá, kvantitatív módszerrel is vizsgálódhat. A két módszer valójában nem szakítható el egymástól, akkor várható megbízható és érvényes eredmény, ha mindkét módszert alkalmazza a kutató.²⁰

A minta összeállítása

Ahhoz, hogy a kutatási kérdésekre a kutató érvényes választ tudjon adni, nagy gonddal kell összeállítani a vizsgált mintát. A minta összeállításának alapja az összehasonlíthatóság és az abból fakadó homogenitás: a konkrét ügyekben kiszabott büntetések tartama kizárólag akkor vethető össze, ha a vizsgált bűncselekmények azonos büntetési tételkeretbe esnek és így a középértékük is azonos. Ebből következően egy konkrét bűncselekményre koncentrált kutatás esetén ennek a bűncselekménynek csak egy alakzata kerülhet be a mintába, így a bűncselekmény alap-, minősített és privilegizált eseteire külön-külön mintákat kell alkotni. Ez a kiindulópont lehetővé teszi azt, hogy eltérő minőségű, de azonos tételkeret alá eső bűncselekmények büntetéskiszabási gyakorlata egymással összevethető legyen, és azt is, hogy ugyanannak a bűncselekménynek különböző alakzataira kiszabott büntetéseket hasonlítsa össze egymással a kutató.

Az azonos tételkeret követelményéből az is következik, hogy a mintából ki kell zárni azokat a bűncselekményeket, amelyeket a tételkeret változásával járó speciális büntetéskiszabási szabály alkalmazásával bíralt el a bíróság (feltéve természetesen, hogy nem ennek a jogintézménynek az alkalmazása képezi a kutatás tárgyát). Ez azt feltételezi, hogy a mintában nincsen olyan ügy, amelynek elbírálása során 1) halmazati büntetést kellett kiszabni, 2) a különös, többszörös és erőszakos többszörös visszaesőkre irányadó büntetéskiszabási szabályokat kellett alkalmazni, 3) lehetőség volt a korlátlan enyhítésre, 4) amelynek tárgya bünszervezetben elkövetett bűncselekmény, 5) amelyben a vádlott fiatalkorú.²¹ Hangsúlyozandó, hogy a tételkeret felső határának emelése azoknál a bűncselekményeknél is releváns, ahol a tételkeret felső határa 20 év, hiszen a Btk. 36. §-a szerint bünszervezetben, különös vagy többszörös visszaesőkénti elkövetés, illetve halmazati büntetés esetén a szabadságvesztés 20 éves maximuma 25 évre emelkedik.

A mintában szerepelhetnek azok az ügyek, amelyekben a bíróság az enyhítő szakasz alkalmazásával szabta ki a büntetést. Az enyhítő szakasz problémájára a tanulmány későbbi részében vissza fogok térni, itt elegendő annyit rögzíteni, hogy ebben az esetben ugyan átlépi a bíróság a büntetési tételkeret alsó határát, de a kiindulópont nem változik, az a különös részi tételkeret marad. Így a középérték

²⁰ ZÖDI Zsolt: „Jog és jogtudomány a big data korában” *Állam- és Jogtudomány* 2017/1. 113.

²¹ A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményeket nem csupán amiatt kell kirekeszteni a mintából, mert mind az alsó, mind a felső határra speciális szabályokat kell alkalmazni (Btk. 109. §), hanem azért is, mert a fiatalkorúval szemben bármilyen bűncselekmény esetén alkalmazható a próbára bocsátás és a javítóintézeti nevelés, továbbá mert a fiatalkorú esetében alapjaiban eltérő büntetéskiszabási szempontokat kell érvényesíteni (Btk. 106. §).

sem változik, és a büntetéskiszabás során érvényesülő tényezők is ugyanazok, mint az általános szabályok szerint kiszabott büntetés esetében.

Kérdéses, hogy a kísérlet és a bűnsegély szerepelhet-e a mintában. Ezen bűncselekmények esetében is az enyhítő szakaszt alkalmazhatja a bíróság, de a kétszeres leszállás [Btk. 82. § (4) bekezdés] lehetősége miatt azok külön kategóriába sorolhatók. Volt már rá példa, hogy egy kutatás során a mintából kirekesztették a kísérleti szakban maradt bűncselekményeket. Gócza Ágnes ezt azzal indokolta, hogy annak ellenére, hogy a kísérletre a befejezett cselekmény büntetési tételét kell alkalmazni, a bíróságok „kevésbé szigorúan ítélik meg a kísérleti szakban maradt bűncselekményeket, illetve társadalmi megítélésük is eltérő”.²² Elfogadva ezt a kutatói döntést érdemes rámutatni arra, hogy indokolt lehet a kísérleti szakban rekedt cselekményeket is szerepeltetni az ügyválogatásban. Ezzel a módszerrel lehetőség nyílik a befejezett és a kísérleti szakban rekedt bűncselekményekre kiszabott büntetések összehasonlító vizsgálatára, ami alapján ellenőrizhető az a kijelentés is, hogy a bíróságok ezeket a bűncselekményeket „kevésbé szigorúan” ítélik meg. Akármelyik utat is választja a kutató, arra figyelemmel kell lennie, hogy a kísérletet és a bűnsegélyt egységesen kell kezelni, hiszen az irányadó büntetéskiszabási szabályok is azonosak.

A korábban lefolytatott büntetéskiszabási kutatások a bemutatott szempontokat nem minden esetben érvényesítették a minták összeállítása során. Balla Lajos a Debreceni Ítéltábla által elbírált emberölés alap- és minősített esete miatt indult ügyeket vizsgálta.²³ A tanulmány módszertani leírást nem tartalmaz, és a vizsgált ügyek összetételéről is kizárólag az alapeseti emberölés miatt indult ügyek vizsgálatáról szóló rész tesz említést. Ebből az derül ki, hogy az ügyvizsgálat a 2005. január 1-től 2010. április 16-ig érkezett büntetőügyekre terjedt ki. Az emberölés alapesete miatt indult ügyek közül nem vizsgálta azokat az ügyeket, amelyek elbírálása során halmazati büntetést kellett kiszabni, az emberölés kísérlete miatt indult ügyeket és azokat az ügyeket, amelyekben a Btk. lehetőséget adott a korlátlan enyhítésre.²⁴ Arról azonban nincs szó a tanulmányban, hogy mi indokolta a minta szűkítését, így arra sincs magyarázat, hogy az emberölés minősített eseteire fókuszáló részben miért nem történt meg semmilyen szűkítés. Mind a tanulmány szövegéből, mind a részletes ügyadatokat tartalmazó táblázatokból²⁵ az tűnik ki, hogy valamennyi minősített emberölés miatt indult ügy bekerült a mintába attól függetlenül, hogy kellett-e az elbírálás során valamelyik speciális büntetéskiszabási szabályt alkalmazni. Ez azzal a következménnyel jár, hogy az alap- és minősített esetekre vonatkozó eredmények egymással nem hasonlíthatók össze, hiszen az ügyválogatás szempontjai lényeges pontokon eltértek.

Hasonló problémákat lehet feltárni a Brindzik Beáta – Kozák Bettina szerzőpáros által lefolytatott kutatásban, akik kizárólag a halmazati büntetéseket zárták ki mintából.²⁶ A kutatás tárgyát a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények képezték, azonban a kutatók elmulasztották definiálni azt, hogy pontosan mely bűncselekmények is tartoznak ebbe a körbe. Ez megmutatja azt, hogy a vizsgált jelenség pontos meghatározásának elmaradása bizonytalanná teheti magát a kutatást is. Ugyanis alappal lehet érvelni amellett, hogy nem csak a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása, de az új pszichoaktív anyaggal visszaélés, a kábítószer készítésének elősegítése és a kábítószer-prekurzorral visszaélés is tekinthető „kábitószerrel kapcsolatos” bűncselekménynek. Ezen a kategórián belül négy további csoportot alakítottak ki a kutatók: fogyasztói típusú magatartás

---

²² GÓCZA (4. lj.) 12.

²³ BALLA Lajos: „A büntetéskiszabási gyakorlat alakulása az emberölés miatt indult büntetőügyekben” *debrecenitelotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/az_eletfogytig_tarto_szab.vesz_.honlapra.pdf*

²⁴ BALLA (23. lj.) 12.

²⁵ BALLA (23. lj.) 13-16., 5. és 6. számú mellékletek.

²⁶ BRINDZIK Beáta – KOZÁK Bettina: „Az új Btk. büntetéskiszabásra gyakorolt hatása a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények vonatkozásában” *Diskurzus* 2018/2. 10.

alapeseti tényállás, fogyasztói típusú magatartás minősített eseti tényállás, kereskedői típusú magatartás alapeseti tényállás, kereskedői típusú magatartás minősített eseti tényállás. Az nyilvánvaló, hogy a minősített eseti tényállások sem feltétlen egy büntetési tételkeretet jelölnek, hiszen mind a kábítószer-kereskedelemnek, mind a kábítószer birtoklásának több minősített esete van. De az alapeseti tényállások sem egyértelműek, hiszen a kábítószer-kereskedelem esetében a Btk. 176. § (1) bekezdése és a Btk. 177. § (1) bekezdése, a kábítószer birtoklása esetében pedig a Btk. 178. § (1) bekezdése, ugyanezen szakasz (6) bekezdése és a Btk. 179. § (1) bekezdése önálló alapesetnek tekintendő – eltérő büntetési tételkeretekkel.

A Bolyky Orsolya által lefolytatott kutatás²⁷ nem kizárólag a büntetéskiszabási kérdésekre koncentrált, így az adatgyűjtés során az egyéb kutatási kérdések szempontjait is érvényesíteni kellett. A kutató a büntetéskiszabási kérdések vizsgálata során sem szűkítette a mintát, így egységes szempontrendszer alapján vizsgálta az alap- és minősített eseteket, a mintában szerepeltek halmazati büntetések és emberölés kísérlete miatt kiszabott büntetések, és arra sincs adat, hogy a többszörös visszaesőkénti vagy bünszervezetben történő elkövetések, illetve a korlátlan enyhítésre lehetőséget adó esetek kizárása megtörtént-e.²⁸ A kutatás adatainak részletes elemzéséből derül ki, hogy a mintába bűnsegédként elkövetett bűncselekmények ügyében született ítéletek és az erős felindulásban elkövetett emberölés miatt született ítéletek is bekerültek.²⁹

A minta összeállítása során irányadó szempontok közel tökéletes alkalmazására Gócza Ágnes kutatását lehet példaként felmutatni. A kutatás alapkérdése az volt, hogy „valóban létezik-e Magyarországon aggodalomra okot adó területi eltérés a büntetéskiszabási gyakorlatot illetően”, és az a szándékos, alapeseti emberölések miatt indult ügyekre terjedt ki. A kutató a mintából kizárta a fiatakorúak ügyeit, azokat az ügyeket, ahol halmazati büntetést kellett kiszabni, ahol lehetőség volt a büntetés korlátlan enyhítésére, a többszörös és erőszakos többszörös visszaesők által elkövetett bűncselekményeket, és a kísérleti szakban rekedt cselekmények miatt indult ügyeket is.³⁰ A szempontrendszerből az a cél olvasható ki, hogy kizárólag azok az elítélések képezzék a kutatás tárgyát, ahol az irányadó tételkeret a törvényi főszabálynak megfelelő 5 évtől 15 évig terjedő szabadságvesztés volt, és a felső határ emelését nem írta elő a törvény.

A korábbi kutatások áttekintése alapján látható, hogy a kutatók az eredményeket a középértékhez viszonyítva elemzik. Ez helyes eljárási eljárás, hiszen a középérték a büntetéskiszabási folyamat kiindulópontja, így kutatási mérceként, az enyhébb, súlyosabb büntetések igazodási origójaként kezelhető.³¹ Arra azonban figyelemmel kell lenni, hogy a középérték mindig a konkrét bűncselekményre irányadó büntetési tételkeret alapján határozható meg. Így ha a mintába került bűncselekmények büntetési tételkerete nem azonos, egy konkrét középértékről sem lehet szó. Ebben az esetben viszonyítási alap hiányában valójában nem lehet a középértéktől való eltéréseket mérni, amiből az következik, hogy az ilyen mérés nem is adhat érvényes eredményt.³²

A minta összeállítása során nem csupán a büntetési tételkeretre, hanem az általános büntetéskiszabási szabályok homogenitására is figyelemmel kell lenni. Ez komoly problémát jelenthet, hiszen nem csak azt kell vizsgálni, hogy az ítéletek jogerőre emelkedése azonos időállapotú büntető törvény idejére essen, hanem azt is, hogy a mintába csak olyan ítéletek kerüljenek, amelyeket a büntetéskiszabási

---

²⁷ BOLYKY Orsolya: „Az emberölések kriminológiai jellemzői, különös tekintettel a mentális tényezők büntetőjogi értékelésére” *real-phd.mtak.hu/698/1/Bolyky_O_dolgozatv.pdf*

²⁸ BOLYKY (27. lj.) 61-66.

²⁹ BOLYKY (27. lj.) 166-167.

³⁰ GÓCZA (4. lj.) 11-12.

³¹ GYEKICZKY (7. lj.) 434.

³² BABBIE, Earl: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata* (Budapest, Balassi Kiadó, 2008) 165-166.

szabályok szempontjából azonos időállapotú büntető törvény alapján bíráltak el. Ez azért nem magától értetődő minden esetben, mert főszabály szerint az elkövetéskor hatályos törvényt kell alkalmazni, így az elbírálás idején hatályos törvény önmagában nem ad eligazítást, külön meg kell vizsgálni minden ítélet indokolását annak érdekében, hogy kiderüljön, a bíróság melyik törvényt alkalmazta.

Ez a probléma jól bemutatható a középérték példáján. Ugyan a Btk. már a hatályba lépése óta kötelezően előírja a középértékes büntetéskiszabás alkalmazását, ez nem volt mindig így: a régi Btk. 83. § (2) bekezdése 2003. március 1. előtt és 2010. július 23. után írta elő azt, hogy határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke az irányadó. Ezek távoli dátumoknak tűnhetnek, de ha a kutatás a büntetéskiszabási gyakorlat időbeli változására is kiterjed, akár nagyobb számban is bekerülhetnek a mintába olyan ügyek, amelyekben az elkövetési idő erre az időszakra esik. Ezen kívül – különösen nagyobb tárgyi súlyú ügyekben – nem ritka, hogy az elkövetés és a jogerős ítélet között hosszabb idő telik el, így nem zárható ki, hogy a Btk. hatályba lépése utáni években is jelentősebb számban zártak le a bíróságok ilyen ügyeket.³³ Márpedig a középérték a büntetéskiszabási tevékenységet alapvetően befolyásoló általános részi szabály, amely akár önmagában is megalapozza a Btk. 2. §-ának alkalmazását. Ez a BH2006. 383. számon közzétett eseti döntés jogértelmezéséből következik: „a cselekmény elbírálásakor hatályban volt a szabadságvesztés-büntetés kiszabását befolyásoló, a törvényi büntetési tétel középértékét irányadónak megjelölő szabály (Btk. 83. §), amely ugyancsak súlyosabb megítélést vont maga után”.

A különös részi tényállás módosításai által felvetett probléma súlyát a jelentős mennyiségű kábítószerrel elkövetett kábítószer-kereskedelem példája jól illusztrálja. A régi Btk. 282/A. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés szerint minősülő kábítószerrel visszaélés büntette változatlan szöveggel található meg a Btk.-ban is kábítószer-kereskedelem cím alatt [Btk. 176. § (1) és (3) bekezdés]. Ennek a bűncselekménynek a büntetési tételkerete 2003. március 1. és 2009. augusztus 8. között 5 évtől 15 évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés volt, 2009. augusztus 9-től 5 évtől 20 évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés. A középértékes büntetéskiszabási szabály 2003. március 1. és 2010. július 22. között nem volt kötelező, 2010. július 23-tól kötelezően alkalmazandó. Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadság legkorábbi időpontja 2013. június 30-ig 20 év volt [rég Btk. 47/A. § (2) bekezdés], 2013. július 1-től 25 év. Látható, hogy az elkövetési és elbírálási időtől függően a különös részi tételkeret és az általános részi büntetéskiszabási szabályok számos verziója lehet irányadó ugyanazon minősítésű bűncselekmény esetén is.

Mindez azt igazolja, hogy csak akkor lehet érvényes az empirikus kutatás eredménye, ha az szilárd elméleti alapokon nyugszik, így a vizsgált norma dogmatikai elemzése az empirikus kutatást szükségszerűen megelőzi.³⁴ Ennek az elvnek az alkalmazása mintaszerűen jelenik meg a Bencze Mátyás – Badó Attila szerzőpáros által lefolytatott kutatásban. A kutatási eredményekről szóló tanulmányukban külön kitértek arra, hogy a vizsgálat a 2003. március 1. és 2005. október 30. közötti időszakot fogta át, aminek alapvető oka az volt, hogy 2003. március 1. után enyhébb büntetéskiszabási rendelkezések léptek hatályba, ezért „a minta homogenitásának megőrzéséhez ily módon szűkíteni kellett a vizsgált időszakot.”³⁵

³³ Bolyky Orsolya beszámolt egy olyan nyereségvágyból elkövetett emberölés miatt indult ügyről, ahol az ölési cselekmény után 12 évvel fogták el az elkövetőt, lásd BOLYKY (27. l.) 63-64.

³⁴ HUTCHINSON, Terry: „Doctrinal research: researching the jury” in WATKINS, Dawn – BURTON, Mandy (eds.): *Research methods in law* (London, Routledge, 2013) 7.

³⁵ BENCZE – BADÓ (5 l.) 132.

A mérés és az eredmények értékelése

A minta összeállítása után a mérési folyamat következik, ami az ügyek csoportosításából és az egyes bűncselekményekre kiszabott büntetések rögzítéséből áll. A csoportosítás alapja az ügy tárgyát képező bűncselekmények minősítése, az egyes büntetéseket ezeken belül kell vizsgálni. Mivel a mérés alapja a büntetési tételkeret, a mérés terjedelmével nem kell foglalkozni. A mérés precizitását³⁶ a vizsgált bűncselekményre irányadó tételkerethez kell igazítani. Azoknál a bűncselekményeknél, amelyek maximum három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők, és így a Btk. 33. § (4) bekezdése alapján a szabadságvesztésen túl más büntetések is kiszabhatók, elegendő lehet a büntetési nemekhez igazítani a mérést. Azoknál a bűncselekményeknél, ahol a szabadságvesztés a tipikus büntetési nem, tovább kell finomítani. Itt a mérés terjedelméből érdemes kiindulni: a közepes vagy nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményeknél a legnagyobb intervallumú büntetési tételkeret az 5 évtől 20 évig terjedő szabadságvesztés, a legkisebb az 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztés. Ezek a nagyságrendek azt indokolják, hogy a kutató éves bontásban jelenítse meg az eredményeket.

Ahogy már utaltam rá, a büntetéskiszabási folyamatban és ebből következően az adatok értékelése során is a középérték szolgál kiindulópontként. Alapvető kérdésként merül fel, hogy a bíróságok igazodnak-e a középértékhez, egy kiszabott büntetés lényegében megfelel-e a középértéknek. Az ismert, hogy melyik büntetés felel meg pontosan a középértéknek, de a büntetési tételkeretek több évet felölelő szórására figyelemmel egy intervallumot érdemes meghatározni, és az azon belül kiszabott büntetéseket tekinteni a középértéknek lényegében megfelelő büntetésnek. Gyakorlati tapasztalat, hogy a bíró már a büntetéskiszabási folyamat viszonylag korai szakaszában látja, hogy a tételkeret melyik részében fogja kiszabni a büntetést. Ekkor még nagyjából abban a körben tud gondolkodni, hogy a tételkeret alsó vagy felső határához közeli büntetés indokolt-e, szükséges-e az enyhítő szakasz alkalmazása, ha ezeket nem indokolja az ügy egyik jellemzője sem, a tételkeret alsó, középső vagy felső harmadában kiszabott büntetés felel-e meg a büntetési céloknak. Ezeket a kérdéseket egy tapasztalt bíró az ügy egésze, vagyis a bűncselekmény és a vádlott főbb jellemzői, a legfontosabb büntetéskiszabási tényezők alapján viszonylag pontosan meg tudja válaszolni. Az összes büntetéskiszabási tényező tételes számba vétele és azok nyomatékának pontos meghatározása az ilyen módon kialakított mértéket pontosítja. Tehát akkor mondhatjuk, hogy a bíróság a középértéknek lényegében megfelelő büntetést szabta ki, amikor a büntetés pontos mértéke a büntetési tételkeret középső harmadában helyezkedik el. Hasonló módon kezeli a nagyságrendeket a BH2001. 354. számon közzétett eseti döntés, amelyben a Legfelsőbb Bíróság a 2 évtől 8 évig terjedő tételkeretben kiszabott 3 év 6 hónapos szabadságvesztésnél azt állapította meg, hogy a középértéktől való 1 év 6 hónapos eltérés nem volt olyan jelentős, amely az eltérés külön, részletes indokolását indokolta volna.

A következő kérdés az, hogy a büntetések milyen eloszlása indokolhatja azt a következtetést, hogy az adott bűncselekmény elbírálása során a bíróságok többnyire a középértéknek megfelelő büntetést szabnak ki. Mivel a középértékből indul ki a bíróság, abban a csupán az elméletben létező esetben, amikor az enyhítő és súlyosító körülmények kioltják egymást, a középértéktől való eltérés nem indokolható. Ebből logikusan az következne, hogy a középérték az átlagos esetekre fenntartott büntetés, amit akkor szab ki a bíróság, ha sem a bűncselekménynek, sem a vádlottnak nincs olyan jellemzője, amely a jogalkotó által elképzelt átlagos elkövetéstől megkülönböztetné a konkrét esetet. Ez a következtetés felveti a „tipikus eset” jogirodalomban már régóta tanulmányozott kérdését.

Tanulmányom kereteit jelentősen meghaladná a kérdéskör valamennyi aspektusának részletes feltárása, ezért csupán annak rögzítésére szorítokozom, hogy Wiener A. Imre nézetei megfelelő

---

³⁶ BABBIE (32. l.) 153.

elméleti keretet adnak az empirikus kutatásból származó eredmények értékeléséhez. Ő abból indult ki, hogy a középérték nem lehet a tipikus eset szankciója, mivel a jogalkotó tételes jogi lehetőséget teremtett az alsó határ átlépésére. Ha a tipikus szankciója a középérték lenne, akkor az átlagtól eltérő esetre a tételkeret alsó és felső tartománya állna rendelkezésre, vagyis nem kellene tételes jogi szabály a határok átlépésére. A hatályos büntetőjogi szabályozás mellett is irányadó az a meglátás, hogy a jogszabály szövegéből nem az derül ki, hogy a tipikustól rendkívüli módon eltérő esetben kerülhet sor az alsó határ átlépésére, hiszen az ilyen helyzetekre a jogalkotó elsősorban a korlátlan enyhítés eseteit tartotta fenn. Tehát a típustól lefelé szóródó esetek elbírálására elsősorban nem a büntetési tételkeret, hanem az enyhítő szakasz áll rendelkezésre. Azonban a törvény nem ismeri a tételkeret felső határának átlépésének lehetőségét a rendkívüli súlyosító körülmények fennállása esetére, vagyis azt kell feltételezni, hogy a felső határ az elméletileg előfordulható legsúlyosabb eset elbírálására szolgál. Ez az eset nem biztos, hogy a gyakorlatban megvalósul, de akkor is ennek a szankciója a büntetés felső határa, és ettől kell visszszámítani a legenyhébbet, ami minimálisan az enyhítő szakasz alá eső eset. A skála ilyen felállításával mellett a tipikus, a leggyakrabban előforduló eset szankciója nem a büntetési tételkeret közepén helyezkedik el.³⁷

Györgyi Kálmán hasonló álláspontra helyezkedett: a törvényi tényállás alá eső minden magatartás értékelése bennefoglaltatik a büntetési tételkeretben, ami akkor is érvényes, ha a legsúlyosabb vagy akár a legenyhébb büntetést érdemlő cselekmény elkövetésére az életben soha nem is fog sor kerülni. Az, hogy az adott bűncselekmény elkövetőjének a büntetése a tételkereten belül hol helyezkedik el, attól függ, hogy az adott tényállás alá eső és eshető magatartásokhoz viszonyítva milyen büntetést érdemel. Az pedig, hogy az adott tényállást megvalósító magatartások a törvény alkalmazása során a súlyosabb, az enyhébb vagy éppen a közepes súlyú esetek közül kerülnek ki, a bűnözés struktúrájától függ. Ha az életben valamely bűncselekmény-kategóriában az enyhébb esetek fordulnak elő gyakrabban, úgy indokolt, hogy a bíróságok is gyakrabban szabjanak ki enyhébb büntetéseket.³⁸

Mindezek a középértékes büntetékiszabással csak látszólag vannak ellentmondásban. Akkor is indokolható a tételkeret alsó határához közeli büntetés kiszabása, ha az enyhítő és súlyosító körülmények körülbelül egyensúlyban vannak, de a cselekmény tárgyi súlya a tényállással lefedett valamennyi lehetséges cselekményhez képest csekély. Ilyenkor pont ez a körülmény értékelendő olyan nyomatékos enyhítő körülményként, ami a középértéktől történt jelentősebb eltérést is indokolhat. Tehát a bíróság ugyan a középértékből indul ki, de a végeredmény attól jelentősen eltér – és a bűnözés dinamikájára figyelemmel a kiszabott büntetés éppen így igazságos.³⁹

Rendeki Sándor a büntetékiszabási gyakorlat részletes elemzése után hasonló következtetésre jutott: „A gyakorlatban előforduló ügyek ismeretében nyugodtan állíthatom, hogy a bűncselekmények jelentős részénél nem az ún. közép- vagy átlagsúlyúak a tipikusak, hanem a csekélyebb tárgyi súlyúak.”⁴⁰ Ezt az általános megállapítást árnyalta azzal, hogy a vizsgálatba bevonta a jogtárgysértés fokozhatóságának problémáját⁴¹, és megállapította, hogy azokban az esetekben, ahol a jogtárgy sérthetősége jelentősen fokozható, a konkrét bűncselekmények átlagos súlya jelentősen eltér az absztrakt sérthetőség átlagától. Ahol viszont a fokozásra kevesebb lehetőség van, ott jobban megközelíti a gyakorlatban előforduló átlagos esetet a törvényalkotó által tipikusnak elfogadottat. A Rendeki Sándor által vizsgált ügyek alapján az rajzolódott ki, hogy például a garázdaságnál és az

³⁷ WIENER A. Imre: „A tipikus eset szankciója a büntetési keretben” *Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle* 1971/10. 593-594.

³⁸ GYÖRGYI Kálmán: *Büntetések és intézkedések* (Budapest, KJK, 1984) 277-278.

³⁹ PÁPAI-TARR (3. lj.) 14.

⁴⁰ RENDEKI Sándor: *A büntetés kiszabása – Enyhítő és súlyosító körülmények* (Budapest, KJK, 1976) 54.

⁴¹ Ennek során Rendeki Sándor nagyban támaszkodott Földvári József eredményeire ld. FÖLDVÁRI József: *A büntetés tana* (Budapest, KJK, 1970) 207., 278.

erőszakos nemi közöszülésnél a büntetési tételkerethez viszonyítva az átlagosnál magasabb a szabadságvesztések tartama, míg a lopásnál, a sikkasztásnál és a hűtlen kezelésnél a legalacsonyabb.⁴²

Mind a jelen tanulmányban hivatkozott kutatásokból, mind a korábbi tudományos eredményekből⁴³ az rajzolódik ki, hogy a büntetéskiszabási tényezőkre irányuló empirikus vizsgálódások csak korlátozott mértékben adhatnak valós képet arról a gondolati folyamatról, amely az ítéletben kiszabott büntetéshez vezetett. Bencze Mátyás és Badó Attila azt állapították meg, hogy „az ügyek túlnyomó többségében a büntetés indokolása csupán az enyhítő és súlyosító körülmények mechanikus felsorolására szorítkozott”.⁴⁴ Balla Lajos kutatásában több példa látható arra, hogy a bíróságok hasonló büntetéskiszabási tényezők mellett ugyanabban a tételkeretben jelentősen eltérő tartamú büntetéseket szabtak ki. Bolyky Orsolya szerint a súlyosító és enyhítő körülmények számbavétele és értékelése az ítélet egyfajta díszítő elemeként funkcionál.⁴⁵ Gócza Ágnes azt állapította meg, hogy az enyhítő és súlyosító körülmények figyelembevétele és értékelése sok esetben nem következetes, általánosan előforduló probléma, hogy egy adott büntetéskiszabási tényezőt egyszer a vádlott terhére értékelt a bíróság, míg egy másik, azonos időszakban elbírált esetben még említés szintjén sem fordult elő. Végkövetkeztetése az, hogy

„[a] büntetés indokolása az esetek többségében kimerül az enyhítő és súlyosító körülmények felsorolásában. Emellett megjelenik egy utalás a Btk.-ban szabályozott büntetési célok elérésére, illetve a büntetéskiszabási elvek érvényesülése érdekében fennálló szükségességre, valamint a cselekmény súlyával való arányosságra.”⁴⁶

A bíróságot indokolási kötelezettség terheli a büntetéskiszabás körében is [Be. 564. § (4) bekezdés a) pont]. A szankcióalkalmazás indokolása, a súlyosító és enyhítő körülmények értékelése nem lehet formális, hanem szervesen kell kapcsolódnia a konkrét ügy tényeihez⁴⁷, részletes magyarázatot kell adni arról, hogy a bíróság milyen büntetéskiszabási tényezőket vett figyelembe, azoknak milyen súlyt tulajdonított, és ezek alapján milyen büntetési vagy intézkedési nem alkalmazásával, annak milyen mértékével vagy tartamával látta elérhetőnek a büntetési célokat. Az 56. BK vélemény kimondja, hogy a büntetést befolyásoló körülményeket nem elvont általánosságban, nem mechanikusan, hanem a konkrét ügy tényeire vonatkoztatva, egymással egybevetve, összefüggésükben kell értékelni, nem a számuk, hanem az adott esetben meglévő hatásuk a döntő a büntetés meghatározásánál. Ha a büntetéskiszabási körülmények értékelésekor a bírók nem adnak számot azok valódi nyomatékáról, nem vetítik le az egyes tényezőket az ügy konkrét tényeire, nem emelik ki azt a tényezőt, amely a büntetés mértékére meghatározó befolyást gyakorolt, nem utalnak arra, hogy a konkrét ügyben a speciális vagy generális prevenciók célokat helyezték előtérbe stb., az ítéletek indokolása alapján csekély mértékben rekonstruálható a büntetéskiszabás belső logikája. Ezért a büntetéskiszabási tényezők kutatása érdemi eredményt két téren hozhat: az egyes bűncselekményekre specifikus büntetéskiszabási körülmények vizsgálata, illetve egy-egy tényező értékelésének következetessége.

Összegzés

Tanulmányomban amellet érveltem, hogy a büntetéskiszabási kutatásokat egységes módszertan szerint érdemes lefolytatni, és bemutattam, milyen büntetőjogi normákat kell figyelembe venni ahhoz,

⁴² RENDEKI (40. lj.) 57.

⁴³ Lásd pl. RENDEKI (40. lj.) 51., WIENER (37. lj.) 594.

⁴⁴ BENCZE – BADÓ (5. lj.) 138.

⁴⁵ BOLYKY (27. lj.) 173.

⁴⁶ GÓCZA (4. lj.) 28.

⁴⁷ RENDEKI (40. lj.) 19.

hogy a módszertan érvényes eredményt adjon. Több példát hoztam arra, hogy a kutatás tárgyát képező jogi norma dogmatikai vizsgálata nélkül az empirikus kutatás komoly hiányosságokban szenvedhet. Ismerve a hazai jogalkotás rapid tempóját, a hosszabb időre alkotott, a jogrendszer alapvető építőköveinek is tekinthető normák gyakori módosítását, ennek a szempontban hangsúlyosan kell megjelennie a módszertan kialakításakor.

A tanulmány bevezető gondolatai abból indultak ki, hogy a büntetékiszabás ítéleti indokolása nem mindig tükrözi pontosan azt a gondolati folyamatot, amely lejátszódott a bíróban akkor, amikor a konkrét ügyben törvényes és igazságos szankció neméről és mértékéről döntött. Ezt az elméleti megállapítást a tanulmányban bemutatott kutatások alátámasztják: azt, hogy a számok mögött milyen bírói megfontolások állnak, az ítéletek szövege alapján csak szűk körben lehet feltárni. Ez egy komoly korlátja a büntetékiszabási tevékenységre fókuszáló, a tartalomelemzés módszerével dolgozó kutatásoknak. Talán más módszerekkel sem lehet közelebb kerülni a büntetékiszabási folyamat valódi indokaihoz, de a büntetékiszabási gyakorlat empirikus kutatása azt mindenféleképpen meg tudja mutatni, maguk a döntések hogyan alakulnak.

©Ignác György

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Székhely: 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Felelős kiadó: Boda Zsolt főigazgató

Felelős szerkesztő: Körtvélyesi Zsolt

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor,

Körtvélyesi Zsolt, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

E-mail: mta.law-wp@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515